

Arkeologiske Undersøkelser Torheim 1996

Frigivningsundersøkelser av gravrøys

**Rapport
ved**

**Trond Klungseth Løddøen
Arkeologisk Institutt,
Bergen Museum**

Innberetning fra arkeologisk undersøkelse av gravrøys på gnr. 97, bnr. 5 Torheim, Eid kommune, Sogn og Fjordane.

Trond Klungseth Løddøen

Bergen 10.12.97

Innhold:

1. Sammendrag
2. Bakgrunn og målsetning for undersøkelsene
3. Områdebeskrivelse
4. Beskrivelse av gravminnet
5. Arkeologisk Undersøkelse
6. Funn
7. Datering
8. Tolkning

Vedlegg:

- Oversiktskart (Vedlegg 1)
- Plantegninger (Vedlegg 2 og 3)
- Profiltegning (Vedlegg 4)
- Fotoliste (Vedlegg 5)
- Foto (Vedlegg 6)
- 14 ^C Dokumentasjon (Vedlegg 7)

1. Sammendrag.

Innberetningen inneholder rapport fra arkeologiske undersøkelser av en gravrøys på Torheim i tidsrommet 24. juni til 5. juli 1996. I røysen ble det dokumentert et tydelig markert kammer, men ingen gjenstandsfunn ble påvist, hverken i kammeret eller i røysoppbyggingen. Under røysens nordvestre del ble det imidlertid påvist et kompakt trekullsjikt. Ved nærmere undersøkelse av dette laget ble det påvist flere flateretusjeringsfliser av flint. En radiologisk datering av trekullsjiktet har gitt en datering til 2400 B.P.

2. Bakgrunn og målsetning for undersøkelsene.

Grunneier Jarle Torheim har ved to anledninger søkt om dispensasjon fra fredningen av gravrøysen som ligger på hans eiendom, Torheim gnr. 97, bnr. 5, Eid Kommune, Sogn og Fjordane. Første gangs søknad til Historisk museum ble avslått, og tiltak for opprensing og sikring av kulturminnet ble iverksatt av Sogn og Fjordane fylkeskommune. Etter en tid viste det seg imidlertid at sikringen var problematisk fordi gravminnet var beliggende midt inne i et parkeringsområde som er knyttet til næringsvirksomheten på eiendommen. Som følge av dette fremmet Torheim ny søknad dat. 26. sept. 1995. Ved behandling av hans søknad i brev dat. 31.10.95 ble det av Arkeologisk Institutt, Universitetet i Bergen gitt dispensasjon fra fredningen, under forutsetning av at det ble foretatt en arkeologisk undersøkelse og dokumentasjon av gravminnet.

3. Områdebeskrivelse.

Gravrøysen lå ca. 6 m o.h. like inntil fylkesveien mellom Nordfjordeid og Torheim, omlag 250 meter sørøst for Torheimsnes. Opprinnelig har røysen ligget på et lite fremspring i berget, like over strandlinja, men i dag er området svært endret på grunn av ulike inngrep i terrenget. Blant annet er det anlagt en parkeringsplass mellom røysa og strandsonen. Denne er delvis plassert på berget like inntil røysa og delvis på utplanerte fyllmasser. I tillegg har den omtalte fylkesveien som går langs hele sørøstsiden av røysa grepet noe inn i denne, samt at det er skapt en skjæring i berget på den motsatte side av veien. Parkeringsplassen fungerer i dag som lagringsplass for paller, vogner og annet utstyr, i tillegg til at utkantene av parkeringsplassen som grenser mot strandlinja ved Isefjorden er benyttet som avfallsplass for jord, metallskrot o.l. Samlet har disse forhold bidratt til å skjemme kulturminnet. Røysas beliggenhet før undersøkelsene var å sammenligne med en øy omgitt av et sammenhengende asfaltdekke over parkeringsplassen og fylkesveien. Den vegetasjon som likevel finnes i området består hovedsaklig av løvskog, kratt og noe gress.

Henholdsvis ca. 350 og 450 meter S-SØ for den undersøkte røysa ligger det to andre røyser, som det er naturlig å se i sammenheng med det nå undersøkte kulturminnet, både når det gjelder form og plassering. I begge tilfeller er det nemlig snakk om rene røyser uten jordkappe. Det later imidlertid til at begge disse røysene er benyttet som rydningsrøyser i nyere tid.

4. Beskrivelse av gravminnet.

Gravrøysa hadde en avlang form og var orientert NV-SØ i lengderetningen. Den målte ca 14 x 6 m og var bygget opp av stein i de fleste størrelsesordener. Noe av denne steinen hadde en størrelse på 30 - 40 cm i diameter og en vekt på 20 - 35 kg, men hovedsaklig var røysa bygget opp av stein i størrelsesorden hodestor - til knyttnevestor. Røysa var anlagt direkte på berg,

men noen steder på et tynt vegetasjonsdekke som det fantes mulige rester av. Innenfor enkelte partier av det underliggende berget fantes en del sprekker hvor det lå noe løsmasser. Helt i utkantene av gravrøysa lå steinen forholdsvis spredt, særlig i nördøst og nordvest, noe som kunne tyde på at stein fra røysa var blitt kastet ut og/eller at den var plyndret. En kan også tenke seg at den aktivitet som har pågått rundt røysa i den senere tid slik som veibygging, anlegging av parkeringsplass o.l., har endret dens form. Blant annet later det til at biler eller annet maskinelt utstyr har kommet borti gravrøysa, noe som også hadde medført at det tidligere oppsatte gjerdet rundt røysa var blitt revet ned (pkt. 2). Noe av steinen som ble fjernet hadde forholdsvis ferske brudd som trolig relaterer seg sprengningsaktivitet i området. Dessuten later det til at røysa har ligget svært utsatt til for deponering av fyllmasser avfall o.l (se nedenfor, pkt. 5)

5. Arkeologisk Undersøkelse.

Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført i tidsrommet fra 24 juni til 5 juli 1996 av Asle Bruen Olsen og undertegnede. Tilsammen ble det lagt ned 20 dagsverk på undersøkelsene. Gravminnet var nokså skjemmet av vegetasjon og avfall til tross for at det var gjennomført omfattende skjøteselstiltak i regi av Sogn & Fjordane Fylkeskommune i 1993 (Kutschera 1993). Det ble da fjernet store mengder tilførte fyllmasser, store stein, støpesand, sement metallskrot og annet avfall som var lagt oppå røysen (ibid.).

Innledningsvis ble røysa ryddet for avfall, asfaltklumper, sprengningsstein og kvist. Deretter ble vegetasjon og røtter fjernet. Etter denne opprensing ble røysen dokumentert gjennom plantegning og foto. Utvalgte punkter i røysen og det umiddelbart eksponerte berget utenfor ble nivellert inn ved hjelp av niveleringskikkert, stadie og fastpunkt (Vedlegg 2). Ved vurdering av røysens oppbygging syntes det klart at denne bestod av en relativt tynn steinpakning, bortsett fra i det sørøstre området hvor den hadde en viss tykkelse. Enkelte steiners innbyrdes sammensetning syntes i tillegg å indikere at det var et mulig gravkammer i denne delen. På bakgrunn av disse observasjonene og gravrøysas avlange form ble det derfor besluttet å legge en profil langs etter midten av røysas lengderetning. Etter dette ble den delen av røysa som befant seg på sørvestsiden av profilmarkeringen fjernet, med unntak av de steiner og som ble antatt å tilhøre selve gravkammeret. Ingen andre strukturer eller funn ble observert under fjerning av disse massene, men det ble observert et trekullholdig lag i vestenden av det eksponerte området. Etter dette ble snittet av røysa dokumentert i profil (vedlegg 4). Deretter ble andre halvdel av røysa fjernet slik at bare kammeret samt noen stein som befant seg i sprekke i berget lå igjen. Heller ikke i denne delen av røysa ble det påvist noen funn eller strukturer utenom gravkammeret. Kammeret samt det eksponerte berget med sprekker ble også dokumentert gjennom plantegning og foto (vedlegg 3 og 6).

Gravkammeret var bygget opp av 30 og 50 cm lange rektangulære steinblokker med en bredde og høyde som varierte mellom 20 og 40 cm. Selve kammeret bar imidlertid preg av å være forstyrret, da mange av steinene var forskjøvet ut av den antatt opprinnelige posisjon. Særlig forstyrret lot den til å være i NV (Vedlegg 3). Mye stein lot også til å være styrtet ned i kammeret. Etter at de mindre steinene som lå innenfor en tydelig ytre markering av gravkammeret var fjernet og all løsmasse såldet i 2 mm såld.

Gravkammerets beskaffenhet, tyder på at dette har vært plyndret. Dette forhold styrkes av det ikke ble funnet noen helhetlig helle eller annen overdekning av kammeret. Tvert i mot syntes det som om mindre stein bare var styrtet ned i selve kammeret. I tillegg var kammeret forholdsvis tydelig allerede før undersøkelsene tok til, og det synes usannsynlig at ikke dette har hatt en bedre overdekning. At kammeret var helt funntomt peker i samme retning. Motsatt kan en tenke seg at kammeret har rommet en ubrent begravelse, uten gravgods eller at kammeret aldri ble tatt i bruk. De ovenfor nevnte forhold gjør det likevel mest sannsynlig at gravminnet har vært plyndret.

Etter undersøkelsene av gravkammeret ble sprekkesystemene i berget, som nå var avdekket nærmere undersøkt. I hovedsak dreide det seg om to områder - et område i de sentrale deler av det eksponerte berget og et område i de vestlige områder. Det sentrale sprekkesystemet inneholdt en del hodestor stein (vedlegg 3), men det ble ikke påvist noen funn til tross for at sprekke ble gravd helt til bunns. Innimellom steinene ble det imidlertid påvist noe trekull, men bare svært begrensede mengder. Sprekkesystemet helt i vest hadde en annen karakter, mer som et større søkk i berget. Innenfor dette området ble det rensset frem et sammenhengende kompakt trekullholdig lag under en humus- og torvholdig horisont. På bakgrunn av de begrensede tidsrammer for undersøkelsene ble dette laget bare delvis undersøkt, men det syntes klart at området eller laget ikke inneholdt noen strukturer. Det hadde sin største mektighet i den nordlige del av søkket, hvor det hadde en tykkelse på 5 - 8 cm. Trekulllaget tynnet deretter gradvis ut mot vest og mot sør. Flere kvadranter av trekull-laget ble testsåldet. Det viste seg da at laget inneholdt enkelte avslag av flint samt forholdsvis store trekullmengder. Fra laget ble det tatt ut én trekullprøve for radiologisk datering. De kvadranter som ble testsåldet er følgende; 2x 1y NV og NØ, samt 4x 2y SV. Avslagene ble funnet i henholdsvis 4x 2y SV og i 2x 1y NØ.

6. Funn

Slik det fremgår av beskrivelsen over ble det ikke påvist funn i selve røysa eller innenfor det omtalte gravkammeret i røysa, til tross for at all masse fra kammeret ble såldet i 2 mm sold. I de vestlig delene av røysa ble det imidlertid påvist et trekullholdig sjikt i søkket i berget. I dette laget ble det påvist 2 avslag av flint (Aks. 23/97. B 15543). Avslagene er tydelige rester etter

flate-retusjering, noe som gir en dateringsramme til sein steinbrukende tid, dvs. tidsrommet mellom sen yngre steinalder og bronsealder/tidlig jernalder.

7. Datering.

Det foreligger én radiologisk datering (C^{14}) fra trekullsjiktet i under vestkanten av røysa (4x 2y SV). Denne har gitt følgende ukalibrerte alder; 2400 ± 90 BP. (Beta- 95295). Dateringen er interessant fordi den gir en nedre avgrensing i tid for oppbyggingen av røysa. Det er på det rene at trekullområdet ikke strekker seg utenfor røysas utstrekning, men det er usikkert om den aktivitet en finner rester etter under røysa kan knyttes til selve gravminnet, eller om denne skriver seg fra annen aktivitet på stedet før oppbyggingen av dette. På den ene siden kan det tenkes at trekull-laget som ble påvist har dekket et større område rundt røysa, men bare blitt bevart i de områder hvor steinpakningen har isolert dette laget. På den andre side kan trekullsjiktet ha sammenheng med rituell aktivitet, døderiter o.l. som har foregått i gravkammerets umiddelbare nærområde og som etter gravleggingen ble dekket av selve røysa. Det synes vanskelig å ta stilling til disse spørsmål uten at andre områder utenfor røysa er undersøkt. Det kalibrerte resultat av den radiologiske dateringen plasserer imidlertid trekulllaget i tidsrommet mellom yngre bronsealder og før-romersk jernalder.

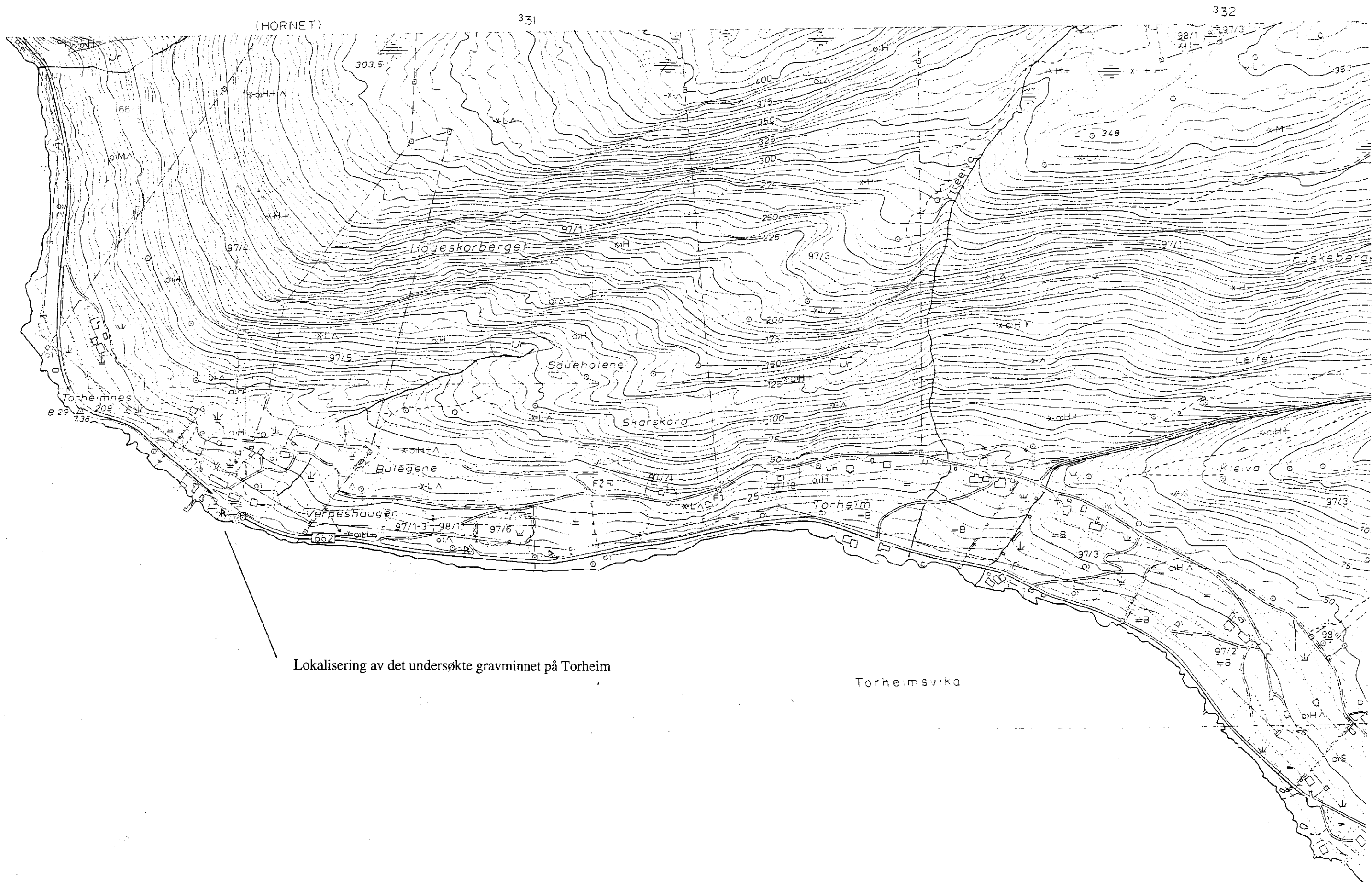
8. Andre funn i området

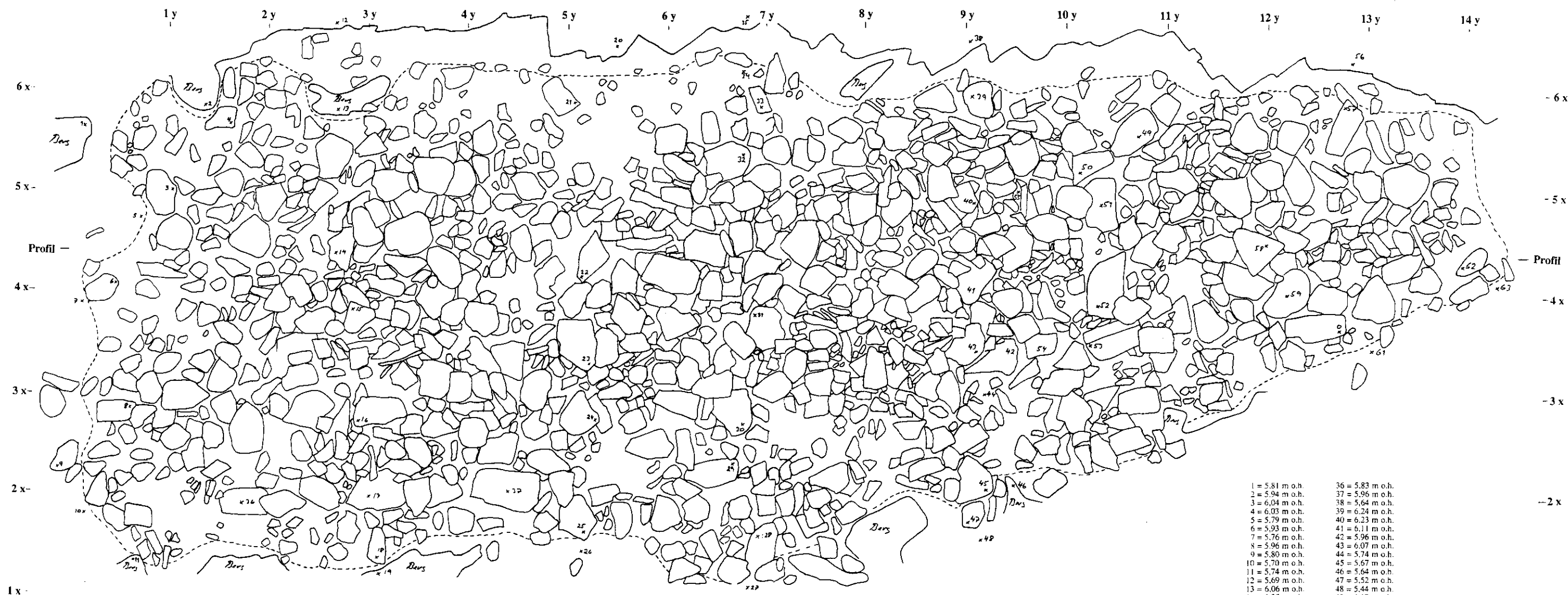
På Torheim er det fra før av funnet en flateretusjert dolk av flint. Denne ble imidlertid oppbevart av finneren Sverre Torheim. Nylig har Bergen museum gjort henvendelser til kulturkontoret i kommunen for å forsøke å innbringe dette funnet. Dette har blitt fulgt opp på lokalt hold noe som medførte at finneren har tatt kontakt med museet. I brev form forteller han at dolken sammen med et spinnehjul ble levert til en som utgav seg som representant for Universitetet i Bergen for omlag 20 år siden. Ved museet finnes heller ikke disse gjenstandene og dolken må trolig anses som tapt. Dersom dolken hadde latt seg oppdrive hadde det vært svært interessant å undersøke hvilken type det dreide seg om.

Litteratur

Fett, P. 1960. Eid prestegjeld. Førhistoriske minne. Bergen

Kutschera, M. 1993. Skjøtselsrapport. Førstegangsskøtsel av langrøys på Torheim, Eid kommune. Rapport i topografisk arkiv, Arkeologisk Institutt, Bergen Museum, Universitetet i Bergen.

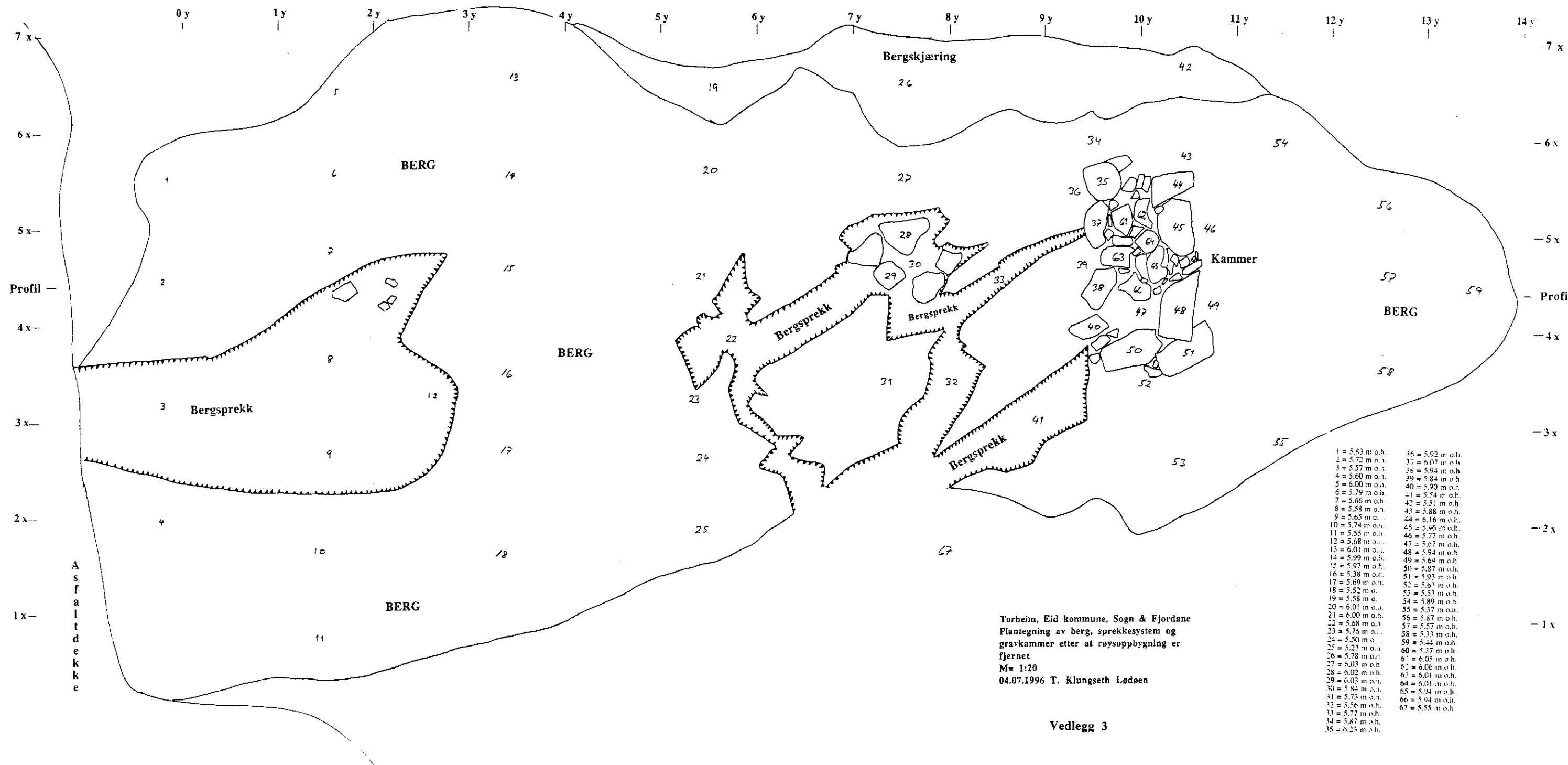

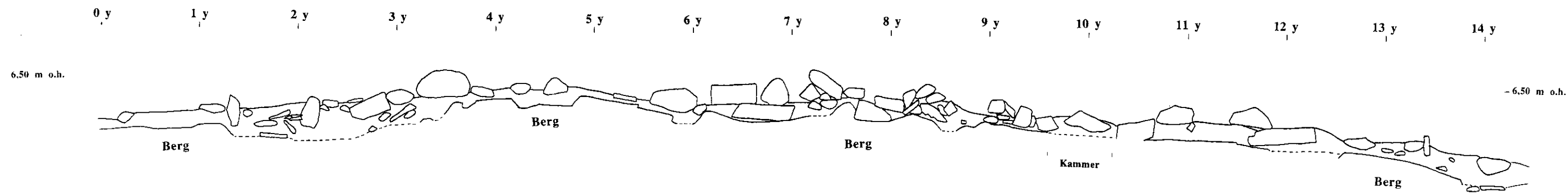

Torheim, Eid kommune, Sogn & Fjordane
 Plantegning av Gravrøys
 M= 1:20
 27.06.1996 A. Bruen Olsen

Vedlegg 2

1 = 5.81 m o.h.	36 = 5.83 m o.h.
2 = 5.94 m o.h.	37 = 5.96 m o.h.
3 = 6.04 m o.h.	38 = 5.64 m o.h.
4 = 6.03 m o.h.	39 = 6.24 m o.h.
5 = 5.79 m o.h.	40 = 6.23 m o.h.
6 = 5.93 m o.h.	41 = 6.11 m o.h.
7 = 5.76 m o.h.	42 = 5.96 m o.h.
8 = 5.96 m o.h.	43 = 6.07 m o.h.
9 = 5.80 m o.h.	44 = 5.74 m o.h.
10 = 5.70 m o.h.	45 = 5.67 m o.h.
11 = 5.74 m o.h.	46 = 5.64 m o.h.
12 = 5.69 m o.h.	47 = 5.52 m o.h.
13 = 6.06 m o.h.	48 = 5.44 m o.h.
14 = 6.35 m o.h.	49 = 6.17 m o.h.
15 = 6.04 m o.h.	50 = 6.13 m o.h.
16 = 6.07 m o.h.	51 = 5.94 m o.h.
17 = 5.96 m o.h.	52 = 5.88 m o.h.
18 = 5.78 m o.h.	53 = 5.96 m o.h.
19 = 5.64 m o.h.	54 = 5.86 m o.h.
20 = 5.60 m o.h.	55 = 6.06 m o.h.
21 = 6.13 m o.h.	56 = 5.64 m o.h.
22 = 6.19 m o.h.	57 = 5.94 m o.h.
23 = 6.15 m o.h.	58 = 6.12 m o.h.
24 = 5.99 m o.h.	59 = 5.76 m o.h.
25 = 5.75 m o.h.	60 = 5.69 m o.h.
26 = 5.51 m o.h.	61 = 5.38 m o.h.
27 = 5.52 m o.h.	62 = 5.61 m o.h.
28 = 5.79 m o.h.	63 = 5.37 m o.h.
29 = 5.75 m o.h.	
30 = 6.11 m o.h.	
31 = 6.04 m o.h.	
32 = 6.27 m o.h.	
33 = 6.17 m o.h.	
34 = 6.05 m o.h.	
35 = 5.67 m o.h.	

Torheim, Eid kommune, Sogn & Fjordane
 Profiltegning av Gravroys langs 4,4 x
 Tegnet mot Nord
 M= 1:20
 02.07.1996 A. Bruen Olsen

Vedlegg 4

Foto Torheim Sv/Hv

Bilde	Motiv	Kommentarer	Retning	Signatur
2	Røys	Oversiktsbilde før opprensk	Mot SV	T.K.Løddøen
3	Røys	Oversiktsbilde før opprensk	Mot SØ	T.K.Løddøen
4	Røys	Oversiktsbilde etter opprensk	Mot SØ	T.K.Løddøen
5	Røys	Oversiktsbilde etter opprensk	Mot SV	T.K.Løddøen
6	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Løddøen
7	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Løddøen
8	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Løddøen
9	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Løddøen
10	Gravkammer	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Løddøen
11	Gravkammer	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Løddøen
12	Gravkammer	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Løddøen
13	Trekullomr. under røysas vestlige del	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Løddøen
14	Trekullomr. under røysas vestlige del	Etter snitt	Mot Øst	T.K.Løddøen
15	Person	Asle Bruen Olsen	Mot SV	T.K.Løddøen
16	Røys etter snitt		Mot Øst	T.K.Løddøen
17	Røys etter snitt		Mot Vest	T.K.Løddøen
18	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot NV	T.K.Løddøen
19	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot NV	T.K.Løddøen
20	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot NØ	T.K.Løddøen
21	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Ovenfra Mot NV	T.K.Løddøen
22	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot SV	T.K.Løddøen
23	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot SØ	T.K.Løddøen
24	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Løddøen
25	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Løddøen
26	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Vest	T.K.Løddøen
27	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Løddøen
28	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Sør	T.K.Løddøen
29	Steinstrukturer vest for gravkammer		Mot Nord	T.K.Løddøen
30	Gravkammer	Etter undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Løddøen
31	Gravkammer	Etter undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Løddøen

Foto Torheim Dias

Bilde	Motiv	Kommentarer	Retning	Signatur
1	Røys	Oversiktsbilde før opprensk	SØ	T.K.Lødøen
2	Røys	Oversiktsbilde før opprensk	SV	T.K.Lødøen
3	Røys	Oversiktsbilde under opprensk	Mot Øst	T.K.Lødøen
4	Røys	Oversiktsbilde etter opprensk	Mot SØ	T.K.Lødøen
5	Røys	Oversiktsbilde etter opprensk	Mot SV	T.K.Lødøen
6	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Lødøen
7	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Lødøen
8	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Lødøen
9	Røys	Etter snitt	Mot V-NV	T.K.Lødøen
10	Røys	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Lødøen
11	Gravkammer	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Lødøen
12	Gravkammer	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Lødøen
13	Trekullomr. under røysas vestlige del	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Lødøen
14	Trekullomr. under røysas vestlige del	Etter snitt	Mot Nord	T.K.Lødøen
15	Trekullomr. under røysas vestlige del	Etter snitt	Mot Øst	T.K.Lødøen
16	Trekullomr. under røysas vestlige del	Etter snitt	Mot Øst	T.K.Lødøen
17	Røys etter snitt	Etter snitt	Mot Øst	T.K.Lødøen
18	Røys etter snitt	Etter snitt	Mot Vest	T.K.Lødøen
19	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot Nord	T.K.Lødøen
20	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot Nord	T.K.Lødøen
21	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot V-NV	T.K.Lødøen
22	Trekullområde i Vest	Etter at røysa var fjernet	Mot Nord	T.K.Lødøen
23	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot V-NV	T.K.Lødøen
24	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot V-NV	T.K.Lødøen
25	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot VSV	T.K.Lødøen
26	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot SØ	T.K.Lødøen
27	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot SØ	T.K.Lødøen
28	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen
29	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen
30	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Vest	T.K.Lødøen
31	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen
32	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Vest	T.K.Lødøen
33	Gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen
34	Steinstrukturer vest for gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen
35	Steinstrukturer vest for gravkammer	Før undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen
36	Gravkammer	Etter undersøkelse av kammer	Mot Nord	T.K.Lødøen

BETA ANALYTIC INC.

DR. J.J. STIPP and DR. M.A. TAMERS

UNIVERSITY BRANCH
4985 S.W. 74 COURT
MIAMI, FLORIDA, USA 33155
PH: 305/667-5167 FAX: 305/663-0964
E-mail: beta@analytic.win.net

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

FOR: Mr. Trond Klungseth Lødøen
Universitetet I Bergen

DATE RECEIVED: July 18, 1996
DATE REPORTED: August 22, 1996

Sample Data	Measured C14 Age	C13/C12 Ratio	Conventional C14 Age (*)
Beta-95295	2400 +/- 90 BP	-25.0* o/oo	2400 +/- 90* BP

SAMPLE #: Torheim 1
ANALYSIS: radiometric-standard
MATERIAL/PRETREATMENT:(charred material): acid/alkali/acid

NOTE: It is important to read the calendar calibration information and to use the calendar calibrated results (reported separately) when interpreting these results in AD/BC terms.

Dates are reported as RCYBP (radiocarbon years before present, "present" = 1950A.D.). By international convention, the modern reference standard was 95% of the C14 content of the National Bureau of Standards' Oxalic Acid & calculated using the Libby C14 half life (5568 years). Quoted errors represent 1 standard deviation statistics (68% probability) & are based on combined measurements of the sample, background, and modern reference standards.

Measured C13/C12 ratios were calculated relative to the PDB-1 international standard and the RCYBP ages were normalized to -25 per mil. If the ratio and age are accompanied by an (*), then the C13/C12 value was estimated, based on values typical of the material type. The quoted results are NOT calibrated to calendar years. Calibration to calendar years should be calculated using the Conventional C14 age.